

РОЗДІЛ 11. САНАЦІЯ СГД З УРАХУВАННЯМ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові терміни і поняття:

- Містоутворюючі підприємства
- Особливо небезпечні підприємства
- Сільськогосподарські підприємства
- Страхові організації
- Комерційні банки
-

11.1. ЗАКОНОДАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ряд категорій юридичних осіб потребує спеціального правового регулювання процедур відновлення діяльності та банкрутства підприємств. Причинами є необхідність врахування інтересів суспільства та держави, а також особливостей діяльності функціонування окремих суб'єктів господарювання. Законодавством про банкрутство України регулюються відносини, пов'язані з банкрутством містоутворюючих, особливо небезпечних, сільськогосподарських підприємств, страховиків, інших категорій суб'єктів підприємницької діяльності (статті 41-50 Закону України „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”). Аналізуючи спеціальний порядок розгляду справ про банкрутства зазначених підприємств, визначимо основні ознаки, що визначають особливості законодавчого розгляду таких справ (Таблиця 11.1).

Як основні ознаки, що визначають особливий підхід до санації ряду визначених законодавством підприємств, ми визначили такі: учасники провадження справи, компетенція прийняття рішення щодо санації та обрання кандидатури керуючого санацією, строки санації, спеціальні умови санаційних заходів. Охарактеризуємо кожен ознаку.

Додатково учасником провадження у справі про банкрутство містоутворюючих та особливо небезпечних підприємств визнається орган місцевого самоврядування відповідної територіальної громади адміністративно-територіальної одиниці та центральні органи виконавчої влади. Розгляд справи про банкрутство особливо небезпечного підприємства також передбачає присутність державного органу з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, з питань охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, з питань геології та використання надр, що, в свою чергу, повинно забезпечити кваліфікаційний нагляд при доборі та організації виконання санаційних чи ліквідаційних заходів.

Таблиця 11.1

Порівняльна характеристика особливостей банкрутства та санації окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності

	Стандартне підприємство	Містоутворююче підприємство	Особливо небезпечне підприємство	Сільськогосподарське підприємство	Страховики
Характеристика		Містоутворюючими підприємствами визнаються юридичні особи, кількість працівників яких з урахуванням членів їх сімей складає не менше половини чисельності населення адміністративно-територіальної одиниці, у якій розташована така юридична особа. Також до підприємства, кількість працівників яких перевищує п'ять тисяч осіб	Особливо небезпечними підприємствами визнаються підприємства вугільної, гірничодобувної, атомної, хімічної, хіміко-металургійної, нафтопереробної, інших галузей, визначених відповідними рішеннями Кабінету Міністрів України, припинення діяльності яких потребує проведення спеціальних заходів щодо запобігання заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу	Сільськогосподарськими підприємствами розуміються юридичні особи, основним видом діяльності яких є вирощування (виробництво, виробництво та переробка) сільськогосподарської продукції, виручка яких від реалізації виробленої (виробленої, виробленої та переробленої) ними сільськогосподарської продукції складає не менше п'ятдесяти відсотків загальної суми виручки	
Учасники провадження справи	Учасники провадження у справі про банкрутство – сторони (кредитори (представник комітету кредиторів), боржник, арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника	Додатково учасником провадження у справі про банкрутство визнається орган місцевої самоврядування відповідної територіальної громади адміністративно-територіальної одиниці, центральні органи виконавчої влади	Додатково учасниками провадження у справі про банкрутство визнаються відповідний орган місцевого самоврядування, центральний орган виконавчої влади, до компетенції якого відноситься сфера діяльності боржника, а також, при необхідності, державний орган з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, з питань охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, з питань геології та використання надр	Представник органу місцевого самоврядування відповідної територіальної громади	Учасником провадження у справі про банкрутство визнається державний орган у справах нагляду за страховою діяльністю
Компетенція прийняття рішення щодо санації	Комітет кредиторів, в особливих випадках - господарський суд	Господарський суд може винести ухвалу про санацію боржника за клопотанням органу місцевого самоврядування або відповідного центрального органу виконавчої влади за умови укладення ними з кредиторами договору поруки за зобов'язаннями боржника	Якщо комітетом кредиторів не прийнято рішення про санацію боржника, господарський суд може винести ухвалу про санацію боржника за клопотанням органу місцевого самоврядування або відповідного центрального органу виконавчої влади за умови укладення ними з кредиторами договору поруки за зобов'язаннями боржника	Рішення про звернення з клопотанням до господарського суду про санацію сільськогосподарських підприємств приймається комітетом кредиторів за участю представника органу місцевого самоврядування відповідної територіальної громади	Комітет кредиторів, в особливих випадках - господарський суд

Компетенція обрання кандидатури керуючого санацією	Комітет кредиторів	Окрім комітету кредиторів, орган місцевого самоврядування або центральний орган виконавчої влади, які поручилися за зобов'язаннями боржника	Окрім комітету кредиторів, орган місцевого самоврядування або центральний орган виконавчої влади, які поручилися за зобов'язаннями боржника	Комітет кредиторів	Комітет кредиторів
Строки санації	12 міс. +/- 6 місяців	За клопотанням органу місцевого самоврядування: 12 міс. +/- 12 місяців або 12 міс. +/- 10 років (при умові розрахуватися з кредиторами протягом трьох років)	За клопотанням органу місцевого самоврядування: 12 міс. +/- 12 місяців або 12 міс. +/- 10 років (при умові розрахуватися з кредиторами протягом трьох років)	Санація вводиться на строк до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації виробленої (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. Зазначений строк не може перевищувати п'ятнадцяти місяців. У разі якщо протягом строку санації погіршилося фінансове становище сільськогосподарського підприємства у зв'язку із стихійним лихом, з епізоотіями та іншими несприятливими умовами, строк санації, може бути продовжений на один рік	12 міс. +/- 6 місяців
Спеціальні умови санаційних заходів		При продажі майна боржника як цілісного майнового комплексу обов'язковими умовами конкурсу є: - збереження робочих місць для не менш як 70 відсотків працівників, зайнятих на підприємстві на момент його продажу; - забезпечення перепідготовки чи працевлаштування працівників підприємства відповідно до законодавства в разі зміни профілю діяльності підприємства	Кабінет Міністрів України або органи місцевого самоврядування в особі їх уповноважених органів мають право в будь-який час до закінчення процедури санації особливо небезпечного підприємства розрахуватися з усіма кредиторами. Продаж майна боржника лише як цілісного майнового комплексу шляхом проведення конкурсу. Обов'язковими умовами конкурсу є: - збереження умов щодо підтримання безпеки виробничої діяльності, охорони праці та запобігання заподіяння можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу; - збереження робочих місць не менш як для 70% працівників, зайнятих на підприємстві на момент його продажу; - забезпечення перепідготовки чи працевлаштування працівників та запобігання заподіяння можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу у разі зміни профілю діяльності підприємства	У разі продажу об'єктів нерухомості, які використовуються для цілей сільськогосподарського виробництва та є у власності сільськогосподарського підприємства, що визнано банкрутом, за інших рівних умов переважне право на придбання зазначених об'єктів належить сільськогосподарським підприємствам і фермерським господарствам, розташованим у цій місцевості	Покупцем цілісного майнового комплексу страховика може бути тільки страховик. У разі продажу цілісного майнового комплексу страховика у процедурі санації до покупця переходять всі права та обов'язки за договорами страхування, за якими на дату продажу майна страховика страховий випадок не настав

Для страхових компаній обов'язковим є присутність державного органу у справах нагляду за страховою діяльністю, метою якого є нагляд за недопущенням порушення прав клієнтів страховиків.

Особливістю прийняття рішення щодо санації містоутворюючих, особливо небезпечних, сільськогосподарських підприємств є те, що, окрім комітету кредиторів, компетенцію прийняття такого рішення має орган місцевого самоврядування відповідної територіальної громади при умові укладення ними з кредиторами договору поруки за зобов'язаннями боржника. При наявності такої угоди зазначений орган також має компетенцію обрання кандидатури керуючого санацією.

За критерієм регламентації строків санації, найбільш тривалою ця процедура може бути для містоутворюючих та особливо небезпечних підприємств, оскільки законодавець дозволяє збільшення класичних термінів (12 міс. +/- 6 місяців) до 10 років при виконання певних умов (ст.41,42 Закону). Для сільськогосподарських підприємств санація вводиться на строк до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації вирощеної (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. У разі якщо протягом строку санації погіршилося фінансове становище сільськогосподарського підприємства у зв'язку із стихійним лихом, з епізоотіями та іншими несприятливими умовами, строк санації, може бути продовжений на один рік.

Спеціальні умови санаційних заходів полягають у тому, що при продажі майна містоутворюючих, особливо небезпечних підприємств обов'язковими умовами конкурсу є: збереження робочих місць для не менш як 70 відсотків працівників, зайнятих на підприємстві на момент його продажу та забезпечення перепідготовки чи працевлаштування працівників підприємства відповідно до законодавства в разі зміни профілю діяльності підприємства. Для особливо небезпечних підприємств додатковою обов'язковою умовою є збереження умов щодо підтримання безпеки виробничої діяльності, охорони праці та запобігання заподіяння можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу.

При продажу об'єктів нерухомості, які використовуються для цілей сільськогосподарського виробництва законодавець визначає переважне право на придбання зазначених об'єктів сільськогосподарських підприємствам і фермерських господарств, розташованих у цій місцевості.

При здійсненні санації страховиків шляхом продажу цілісного майнового комплексу, покупцем у цьому разі може бути тільки страховик тоді до покупця переходять всі

права та обов'язки за договорами страхування, за якими на дату продажу майна страховика страховий випадок не настав.

11.2. ТИПОВІ СХЕМИ УСПІШНОГО ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Універсальних схем відновлення діяльності не існує, кожне підприємство потребує свою індивідуальну антикризову стратегію, тобто здійснення такої санаційної процедури, реалізація якої для цього підприємства дозволила би отримати максимально можливий економічний ефект.

Можна умовно виділити такий набір санаційних заходів та перетворень, які характерні для підприємств тої чи іншої галузі економіки. Організація “ТАСІС” за результатами аналізу прикладів успішного фінансового оздоровлення підприємств розробила типові схеми відновлення діяльності неплатоспроможних підприємств. Зазначені схеми за видами економічної діяльності зображені на рис 11.1-11.6.

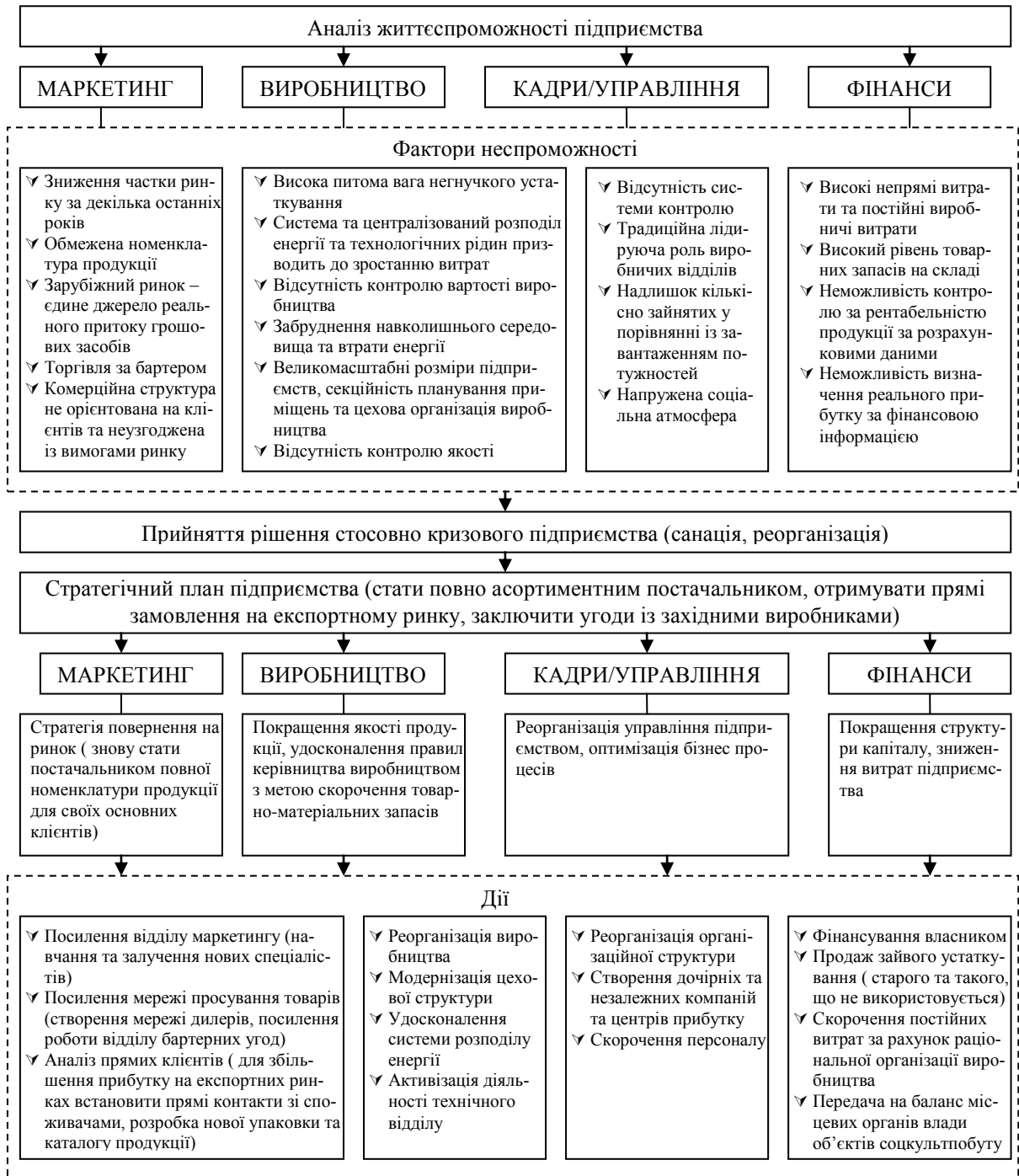

Рис. 11.1. Машинобудування

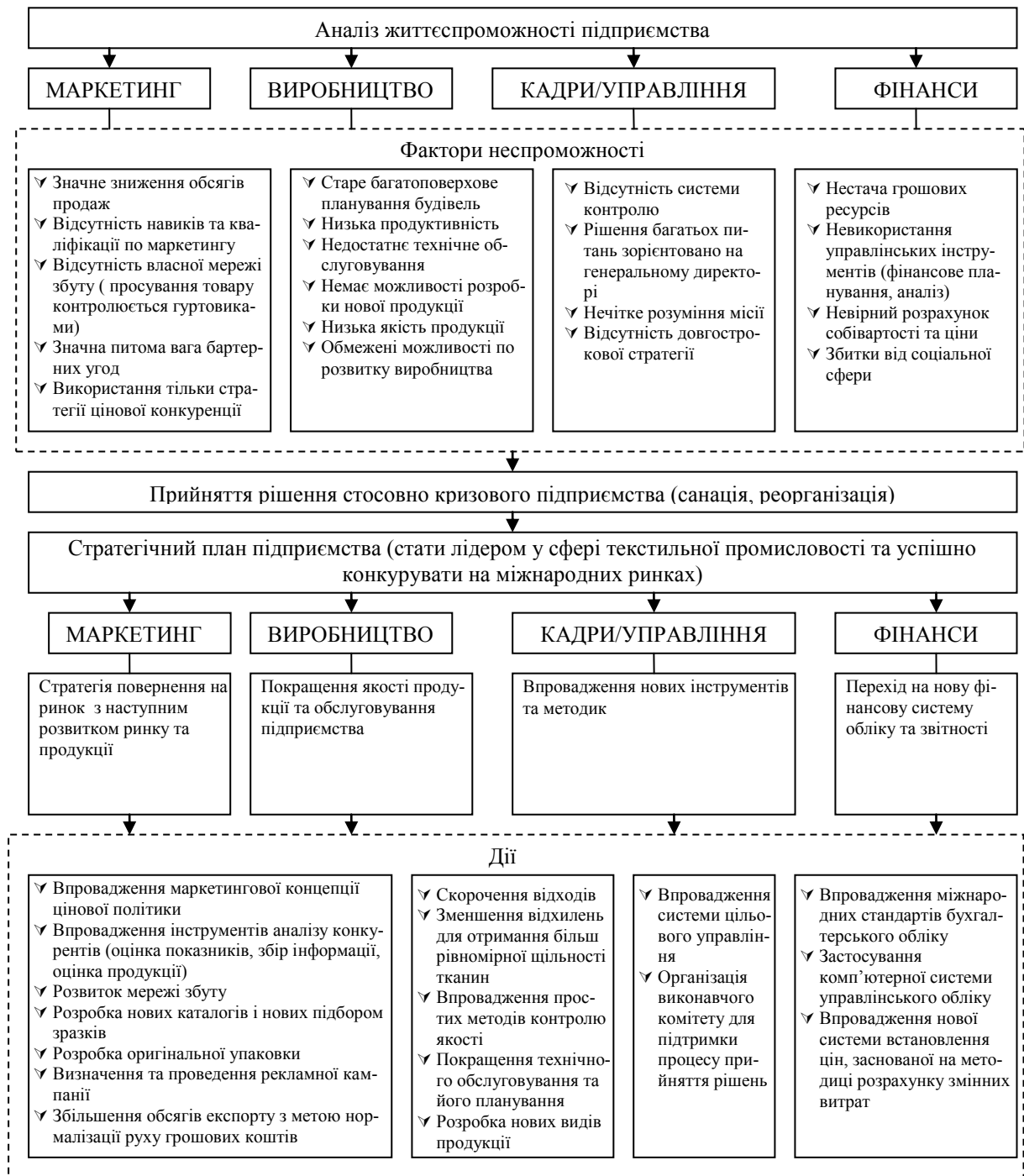

Рис.11.2. Текстильне виробництво

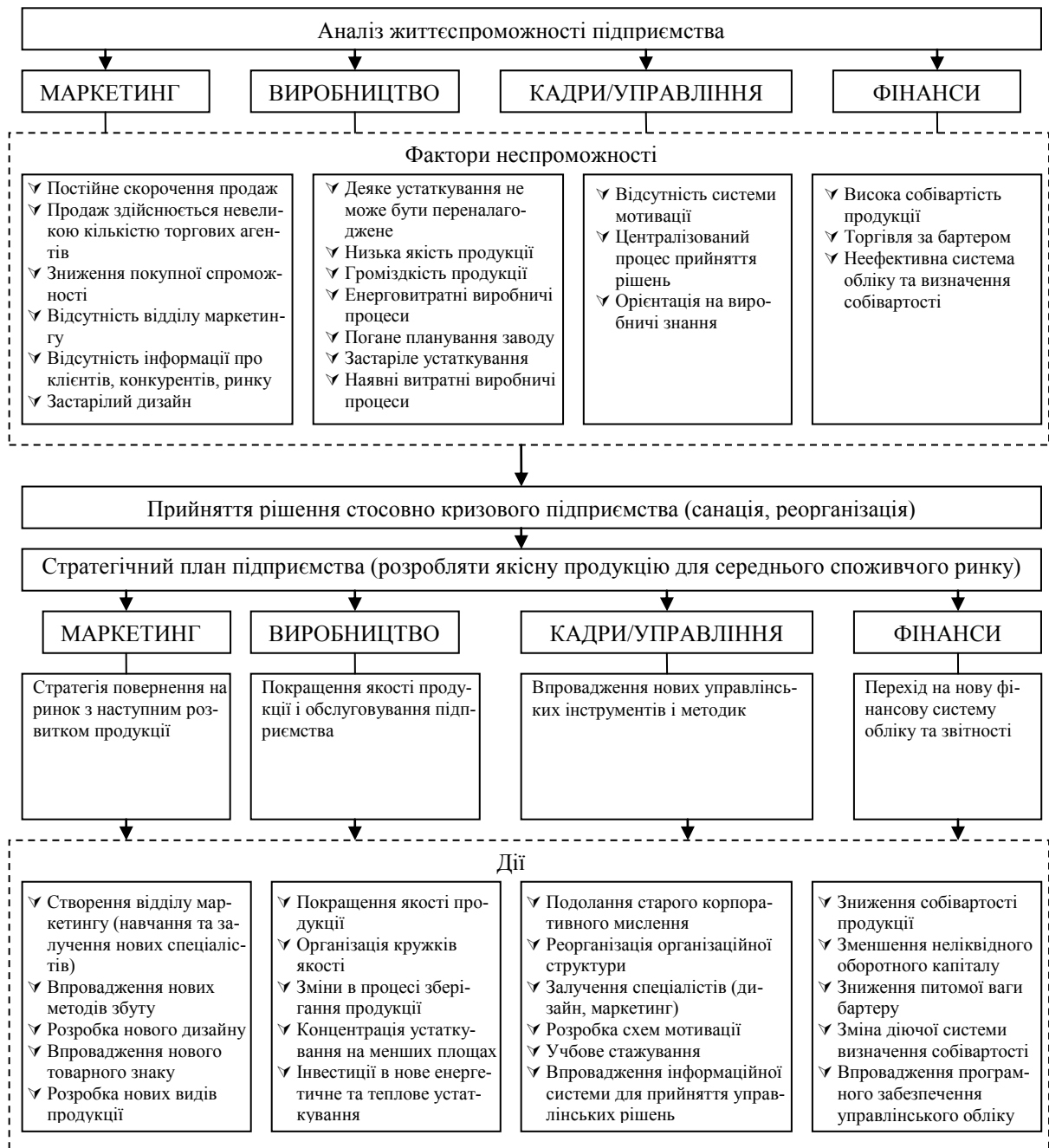

Рис. 11.3 Виготовлення меблів

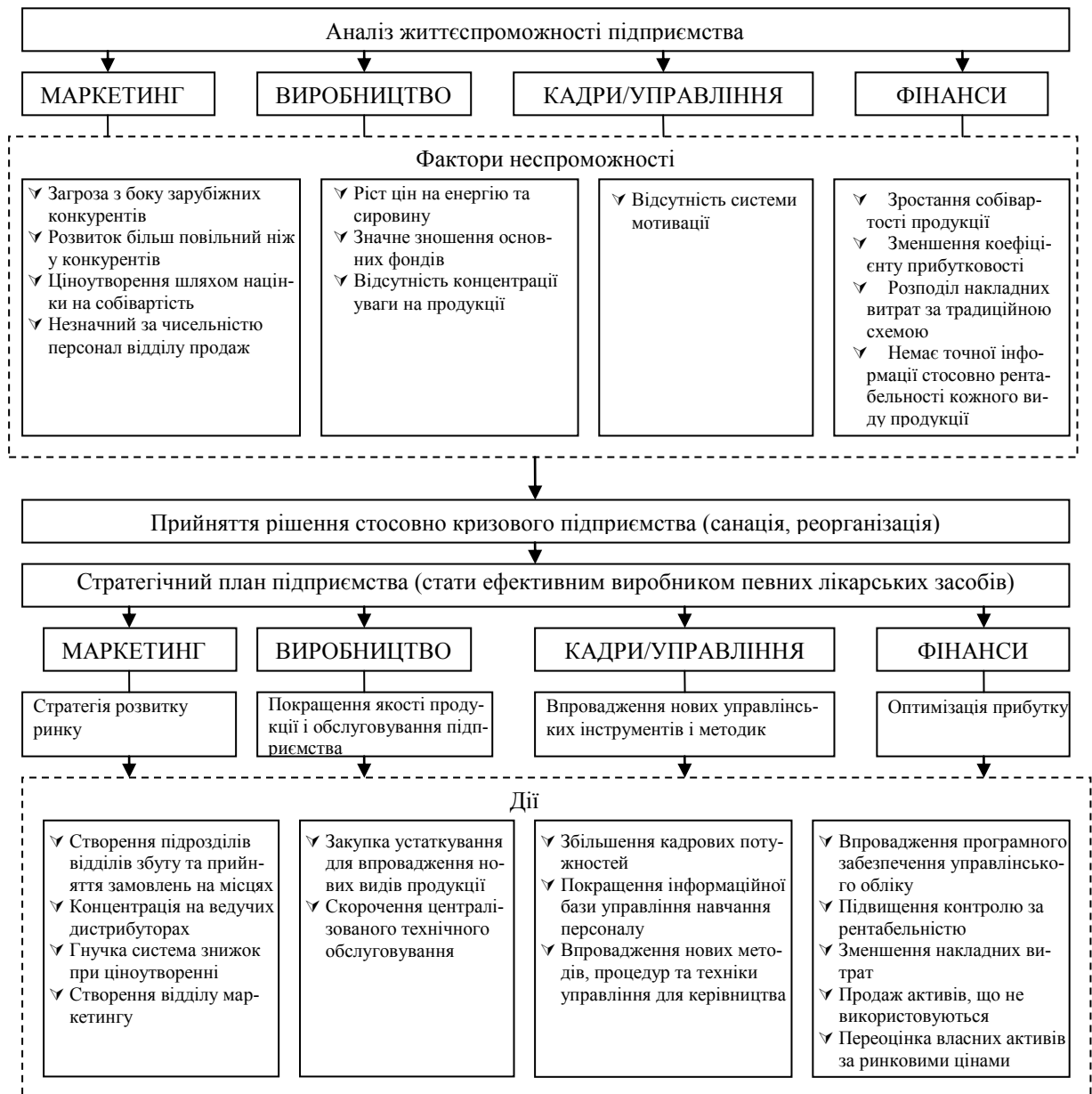

Рис. 11.4. Хімічне виробництво (виготовлення фармацевтичних виробів)

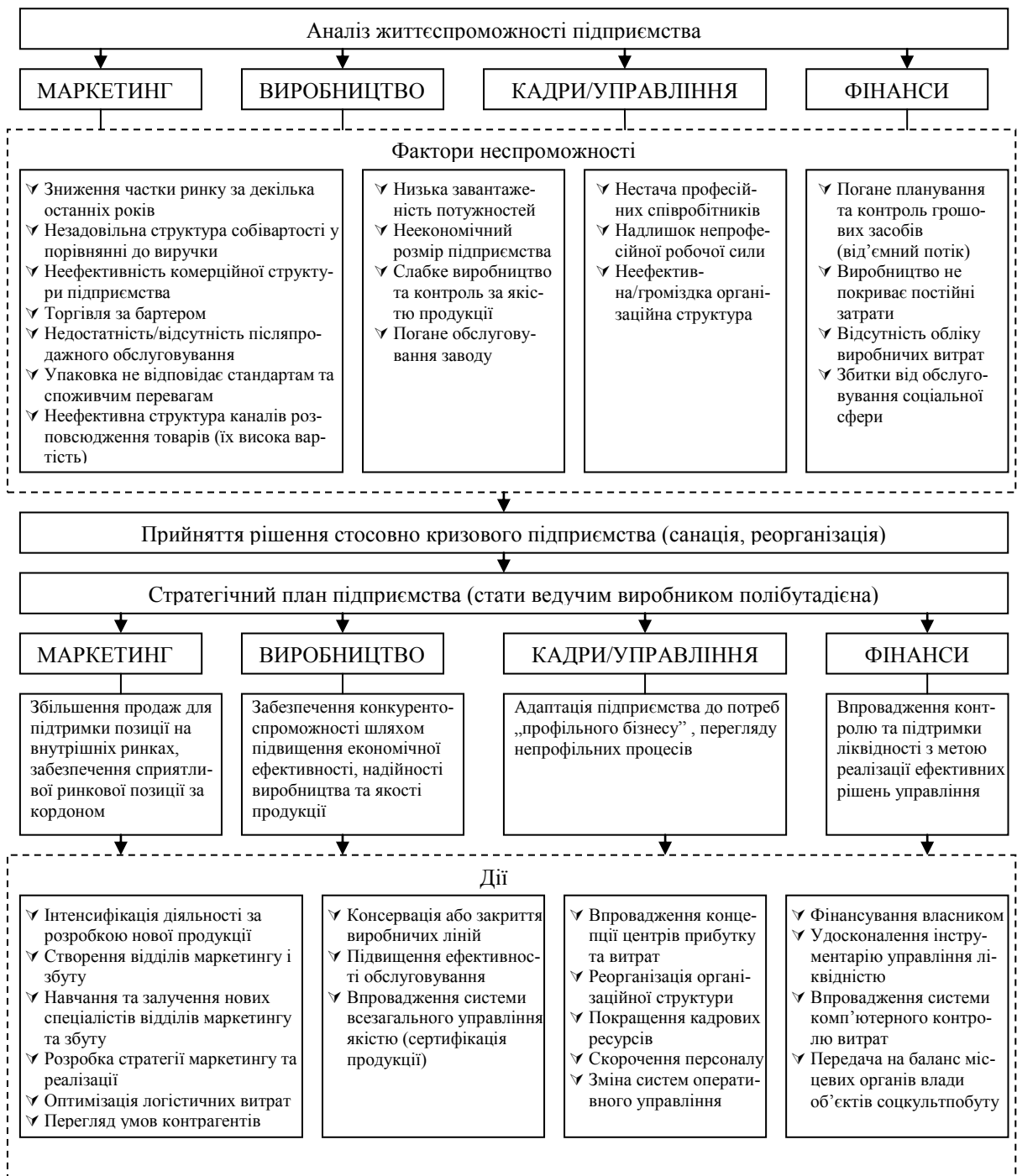

Рис. 11.5. Виробництво гумових та пластмасових виробів

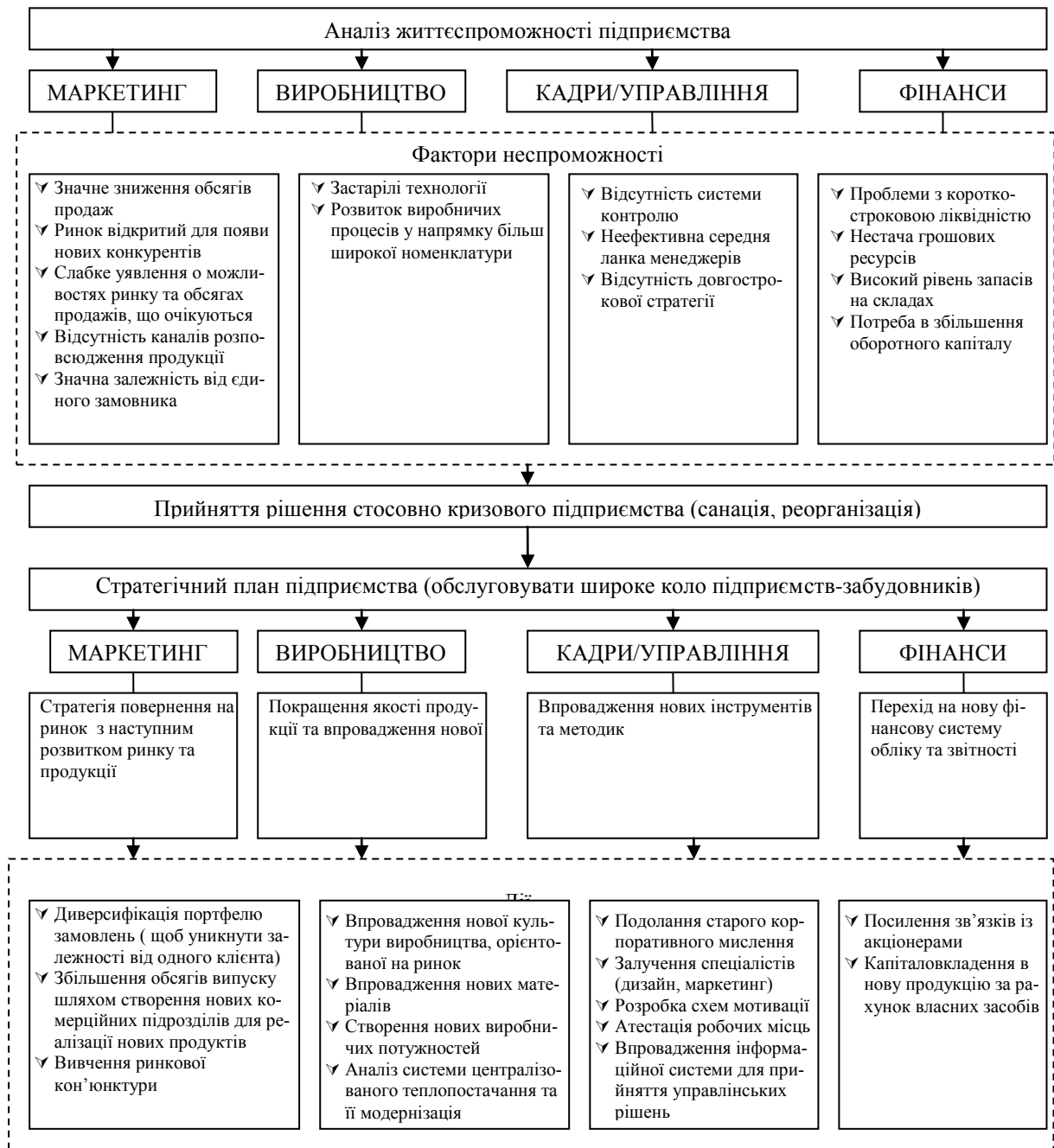

Рис.11.6 Будівництво (виготовлення будівельних матеріалів)

11.3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

11.3.1. КРИЗИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Банківські системи є посередниками, через які проходять основні фінансові потоки оскільки комерційні банки є головними кредиторами як держави в цілому, так і її

суб'єктів господарювання. Разом з тим банківська система є одним із секторів економіки, що сильно підпадає під вплив економічних циклів кон'юнктури та фінансових криз.

Кризи банківського сектору проявляються безпосередньо у таких діях:

- 1) при знятті вкладниками грошових засобів з рахунків;
- 2) „втечі” клієнтів із проблемних банків;
- 3) при відтоку фінансового капіталу за кордон;
- 4) переорієнтації громадян із національної валюти на користь зарубіжної тощо.

Метою діяльності банку є отримання максимального прибутку при мінімально можливому ризику. Залежно від стратегічних цілей діяльності банку, він постійно здійснює збалансування відношення ризик-доходність з перевагою одного із критеріїв. При цьому банк може опинитись в одній із трьох “зон”:

1. Зона недостатньої доходності – банк відмовляється від надання ризикових кредитів, але при цьому не забезпечує мінімального доходу.

2. Зона невиправданого ризику – банк приймає заздалегідь неприйнятний ризик, у зв'язку з чим імовірність отримання запланованих високих доходів значно знижується.

3. Зона безпечного функціонування – банк забезпечує себе мінімальним необхідним доходом і приймає на себе доцільний ризик.

Задачею керівництва банку є зробити все можливе (зусиллями свого персоналу), щоб уникнути тривалого перебування у перших двох зонах, яке призводить до погіршення фінансового стану банку. У цьому напрямку важливим є аналіз причин можливої фінансової кризи банку.

Дослідження, проведені Управлінням валютного контролю США, передумов банкрутства комерційних банків США виявили сім важливих факторів, що призвели їх до банкрутства, а саме [50, с.32]:

- неякісні активи – 98% банкрутств;
- неякісне планування та управління – 90%;
- зловживання інсайдерів – 35%;
- несприятлива економічна ситуація – 35%;
- відсутність вірного аудиту і контролю – 25%;
- махінації, підправлення звітності – 11%;
- незабезпечені витрати – 9%.

Типовими причинами збитковості вітчизняних фінансово-кредитних установ, на думку Терещенка О.О., є такі [91, с.340]:

- дефіцит прибуткових банківських операцій;

- нав'язування банкам фіскальних функцій, що відлякує нинішніх та потенційних клієнтів;
- збільшення обсягу обов'язкових резервів, а отже, і частки активів, що не приносять доходів;
- дефіцит прибуткових та неризикованих інвестиційних проектів (дефіцит надійних об'єктів кредитування);
- внутрішні причини (низький рівень менеджменту, високі витрати, ризикована валютно-кредитна політика тощо).

Банкрутство та ліквідація комерційного банку характеризується значно масштабнішими негативними економіко-соціальними наслідками, ніж банкрутство великого підприємства адже неспроможність банківської установи погасити свої зобов'язання призводить до збитків для клієнтів, вкладників, акціонерів та держави.

11.3.2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Особливості провадження у справах про банкрутство комерційних банків регулюються Законами “Про банки та банківську діяльність” №2121-III, “Про Національний банк України” № 679-XIV (далі - НБУ), „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” № 784-XIV , положенням про застосування НБУ до комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ заходів впливу за порушення банківського законодавства” від 26.05.2000 р. № 215 (далі – положення).

Процедура ліквідації комерційних банків має істотні відмінності від процедури визнання банкрутом за законом “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. Перш за все - процедура ліквідації комерційних банків в наслідок неплатоспроможності не називається процедурою визнання банкрутом. В цьому випадку – це застосування до банку заходу впливу примусового характеру. По друге - процедура є позасудовою. До суду можуть звертатись кредитори та вкладники, засновники та акціонери/учасники із скаргами на дії ліквідаційної комісії комерційного банку. Третьою відмінністю є підстави ліквідації комерційного банку, а саме підставою є порушення банком банківського законодавства чи інших нормативних актів НБУ, що призвело до неплатоспроможності банку. При цьому неплатоспроможність банку визначається, як неспроможність протягом одного місяця виконати законні вимоги кредиторів та/або зменшення розміру власних коштів до суми, що становить менше однієї третини суми, встановленої НБУ як мінімально необхідної (нормативу капіталу банку). Четвертою відмінністю є те, що про-

грама фінансового оздоровлення банку є можливою лише до моменту прийняття рішення про визнання банку неплатоспроможним, а укладання мирової угоди є неможливим, оскільки процес ліквідації банку-боржника є незворотнім.

11.3.3. ПРИМУСОВІ ТА НЕПРИМУСОВІ ЗАХОДИ ВПЛИВУ НБУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Контрольні функції за комерційними банками України здійснює НБУ і може застосовувати заходи впливу, які мають непримусовий (лист із зобов'язанням, письмове попередження) і примусовий характер (зупинення дії ліцензії на здійснення окремих банківських операцій або відкликання ліцензії на здійснення всіх банківських операцій; відсторонення керівництва (голови правління або головного бухгалтера) від управління банком чи іншою фінансово-кредитною установою; призначення тимчасової адміністрації для управління банком або іншою фінансово-кредитною установою; накладання штрафів на банки та інші фінансово-кредитні установи; накладання штрафів на керівників банків та інших фінансово-кредитних установ у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ліквідація або реорганізація банку).

Непримусові заходи впливу застосовуються до комерційних банків Національним банком України при незначному рівні підвищеного ризику та глибини проблем у фінансово-кредитній діяльності комерційного банку і носять характер добровільності їх вирішення й розуміння наявності проблем з боку комерційного банку.

До непримусових заходів впливу належать:

- 1) лист із зобов'язаннями;
- 2) письмове попередження.

Лист із зобов'язаннями - це письмове визнання комерційним банком своїх проблем і недоліків у роботі й допущених порушень, який також має містити перелік заходів, які банк зобов'язується вжити для їх вирішення й усунення, із зазначенням конкретних строків виконання цих заходів.

Лист із зобов'язаннями може включати такі заходи:

- складання та виконання бізнес-плану з відновлення капіталу банку;
- розробка та запровадження положень і механізму щодо поліпшення практики кредитування;
- зобов'язання провести зовнішній аудит фінансового стану банку;
- прийняття рішення про тимчасове обмеження на збільшення активів банку;

- прийняття рішення про обмеження розміру позик, які надаються дочірнім компаніям чи інсайдерам банку;
- прийняття рішення про тимчасове обмеження розміру відсотків, які банк може виплачувати за депозитами, що залучаються;
- тимчасове припинення виплати дивідендів;
- прийняття рішення про обмеження розміру суми, яку банк може виплачувати своїм працівникам у формі заробітної плати та премій;
- інші виправні заходи.

Якщо банк не виконує своїх зобов'язань або якщо проблеми банку є настільки серйозними, що можуть призвести до підвищення ризику діяльності, втрати платоспроможності й несуть загрозу інтересам вкладників і кредиторів банку, то відповідний рівень системи банківського нагляду НБУ надсилає до комерційного банку **письмове попередження**. В ньому НБУ повідомляє комерційний банк про своє занепокоєння станом його справ, вказує на конкретні заходи, яких необхідно вжити для виправлення порушень або розв'язання інших проблем, вказує на конкретні коригуючі дії, котрі має вжити банк для виправлення небезпечної або неправильної банківської практики, конкретних порушень пруденційних правил банківської справи й строки їх усунення.

Цим листом НБУ також попереджає комерційний банк про можливість застосування примусових заходів-санкцій відповідно до статті 48 Закону України "Про банки і банківську діяльність" у разі недотримання вимог письмового попередження.

Примусові заходи впливу застосовуються НБУ у разі, якщо діяльність комерційних банків та їх установ характеризується високим рівнем ризику, якщо комерційні банки та їх установи порушують чинне законодавство, економічні нормативи, порядок, строки та технологію виконання банківських операцій, допускають несанкціоновану емісію, не виконують нормативні акти НБУ, не подають звітність чи подають недостовірну звітність, якщо їх діяльність є збитковою і спричиняє становище, що загрожує інтересам вкладників та кредиторів банку, порушують антимонопольне законодавство чи право клієнта вільно вибирати банк, або не виконують у встановлений НБУ строк вимог щодо усунення порушень.

Ліквідація чи реорганізація є крайнім заходом щодо банку. Його застосуванню може передувати переведення банку у режим програми фінансового оздоровлення.

11.3.4. САНАЦІЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЗА РЕЖИМОМ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ

Режим фінансового оздоровлення - це система непримусових та примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності й платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

Комерційний банк може бути переведений Правлінням НБУ в режим фінансового оздоровлення на строк не більше 12-ти місяців. При наявності обґрунтованих підстав для успішного завершення виконання програми фінансового оздоровлення цей строк може бути продовжений Правлінням НБУ ще на 6 місяців. Підставою для переведення у режим фінансового оздоровлення є віднесення комерційного банку до категорії проблемних, відсутність необхідного рівня капіталу, порушення загальновизначених норм банківського законодавства.

Програма фінансового оздоровлення обов'язково має містити такі елементи:

- аналіз причин, які зумовили погіршення фінансового стану й збиткову діяльність комерційного банку;

- конкретні заходи фінансового оздоровлення із зазначенням термінів їх виконання та розрахунок економічного ефекту від упровадження кожного заходу;

- прогностичні показники діяльності комерційного банку, які передбачено досягнути після виконання заходів фінансового оздоровлення;

- кошторис витрат (щоквартально) загалом по банку та з розподілом за філіями.

Основними напрямками фінансового оздоровлення банку можуть бути:

- фінансова допомога від акціонерів (учасників) банку або інших осіб, зокрема: додаткові внески засновників, додаткова емісія акцій, розміщення коштів на депозити на значний термін (не менше року) під невисокі відсотки – 1/2 (2/3) від облікової ставки НБУ, відмова від дивідендів, надання гарантій і поручительств тощо;

- зміна структури активів і пасивів банку: продаж частини активів, поліпшення якості кредитного портфеля, збільшення власних коштів, зниження питомої ваги короткострокових зобов'язань і підвищення довгострокових, зниження рівня ризику окремих операцій і т.ін.;

- вдосконалення організаційної структури та управління банком, тобто вдосконалення менеджменту, методів аналізу і контролю, запровадження системи внутрішнього аудиту, планування й прогнозування діяльності, в т.ч. розробка оптимальної структури балансу комерційного банку.

Програму фінансового оздоровлення необхідно затвердити Правлінням та Радою комерційного банку і надіслати для узгодження відповідному територіальному управлін-

ню НБУ, яке, у свою чергу, в десятиденний строк з дня отримання програми, розглядає її на предмет ефективності та відповідності вимогам НБУ і в разі підтримки програми подає її з висновками до Департаменту пруденційного нагляду. Департамент пруденційного нагляду разом з Управлінням з питань роботи з проблемними банками в тиждневий строк розглядає програму і готує відповідні пропозиції для розгляду Комісією НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків.

Комерційному банку, що переведений у режим фінансового оздоровлення, забороняється:

- ✓ залучати вклади фізичних осіб, відкривати нові депозитні рахунки та поповнювати діючі;
- ✓ розширювати коло фізичних і юридичних осіб – клієнтів банку з обслуговування їх операцій на ринку цінних паперів, у тому числі пов'язаних з веденням рахунків депозитарного обліку;
- ✓ придбавати корпоративні права (розміщувати кошти у статутні фонди) інших юридичних осіб;
- ✓ надавати гарантії, поручительства, бланкові та пільгові кредити;
- ✓ виконувати нові довірчі операції (залучати та розміщувати кошти, здійснювати управління цінними паперами) за дорученням клієнтів на період фінансового оздоровлення.

У разі переведення комерційного банку в режим фінансового оздоровлення НБУ відкликає в комерційного банку ліцензію на проведення операцій з касового виконання Державного бюджету, у тому числі введення бюджетних рахунків клієнтів та рахунків державних позабюджетних фондів.

Для допомоги банку у процесі стабілізації та покращення його діяльності Правлінням НБУ, за наявності клопотання банку, може прийняти рішення про надання **стабілізаційного кредиту**. *Стабілізаційний кредит є позикою Національного банку, що може надаватися банку на підтримку здійснення заходів фінансового оздоровлення для забезпечення його ліквідності на визначений Національним банком строк [17].*

Для отримання стабілізаційного кредиту банк подає до територіального управління клопотання і затверджену радою банку програму фінансового оздоровлення, яка відповідає вимогам нормативно-правових актів Національного банку з питань регулювання діяльності банків в Україні.

Після здійснення аналізу фінансового стану банку і його програми фінансового оздоровлення територіальне управління надсилає відповідні пропозиції структурному підрозділу, що здійснює нагляд за діяльністю банків. Структурний підрозділ, що

здійснює нагляд за діяльністю банків, готує пропозиції на розгляд Правління Національного банку про можливість надання банку, який перебуває в стані фінансового оздоровлення або взяв на себе борг банку, що перебуває в стані фінансового оздоровлення, стабілізаційного кредиту [17, Р.3]. Вона надається лише під заставу високоліквідними активами банку, під гарантію чи поручительство інших фінансово-стабільних банків, про що укладається кредитна угода між НБУ та банком. Як наслідок, банк може бути переведено у особливий режим контролю за його діяльністю.

Стабілізаційний кредит надається банку строком до трьох років, а якщо програма фінансового оздоровлення забезпечує достатні грошові потоки, то банку може надаватися короткостроковий кредит строком до одного року.

Комерційний банк, який працює в умовах дії програми фінансового оздоровлення, має проводити детальний аналіз адміністративно-господарських витрат, складати щоквартальний кошторис витрат та здійснювати заходи, спрямовані на їх скорочення. Кошторис складається в розрізі філій зі щомісячною розбивкою.

Контроль за виконанням комерційними банками програми фінансового оздоровлення здійснюється відповідним територіальним управлінням НБУ та Управлінням з питань роботи з проблемними банками. За результатами нагляду щодо виконання комерційним банком програми фінансового оздоровлення територіальні управління НБУ щомісяця подають до Управління з питань роботи з проблемними банками свої висновки та пропозиції щодо подальшої діяльності такого банку.

До закінчення строку дії програми фінансового оздоровлення або прийняття рішення про продовження її дії відповідний підрозділ банківського нагляду НБУ є зобов'язаним провести комплексну інспекторську перевірку діяльності такого банку.

Підставою для завершення дії програми фінансового оздоровлення комерційного банку є досягнення ним необхідного рівня обсягу капіталу, резервів, покращення якості активів, дотримання нормативу обов'язкового резервування та економічних нормативів, забезпечення прибуткової діяльності, що має підтверджуватися матеріалами звітності та звітами про інспектування. У випадку досягнення зазначених цілей банк переводиться у загальний режим роботи.

Рішення про відміну дії програми фінансового оздоровлення і переведення комерційного банку на загальний режим діяльності приймається Комісією НБУ за поданням Управління з питань роботи з проблемними банками на підставі клопотання відповідного територіального управління НБУ

У разі невиконання банком програми фінансового оздоровлення та/або погіршення його фінансового стану НБУ може відкликати ліцензію на здійснення усіх банківських операцій та прийняти рішення про ліквідацію банку.

11.3.5. ПРИЗНАЧЕННЯ ТИМЧАСОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ

Запровадження тимчасової адміністрації є одним із надзвичайних наглядових заходів, до яких вдаються центральні банки всіх країн світу. Функції тимчасової адміністрації слід розглядати значно ширше, ніж просто підвищення рівня менеджменту комерційного банку. Тимчасова адміністрація є спеціальним органом для забезпечення управління комерційним банком у стані фінансової скрути, яка створюється та призначається рішенням Правління Національного банку з метою забезпечення схоронності капіталу й активів банку, відновлення платоспроможності та ліквідності, усунення порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану.

Тимчасова адміністрація призначається Національним банком України у разі істотної загрози платоспроможності комерційного банку, а саме при:

- 1) систематичних порушеннях банком законних вимог НБУ;
- 2) зменшенні розміру регулятивного капіталу банку на 30 відсотків протягом останніх 6 місяців при одночасному порушенні хоча б одного економічного нормативу;
- 3) невиконанні банком 10 і більше відсотків своїх прострочених зобов'язань протягом 15 робочих днів;
- 4) арешті або набранні законної сили обвинувального вироку щодо злочинних діянь керівників банку;
- 5) вчинення банком дій щодо приховування рахунків, будь-яких активів, реєстрів, звітів, документів;
- 6) необґрунтованої відмови банку у наданні документів чи інформації, уповноваженим представникам НБУ;
- 7) наявності публічного конфлікту у керівництві банку;
- 8) наявності клопотання банку про призначення тимчасової адміністрації.

Тимчасова адміністрація очолюється керівником, який призначається НБУ і приступає до виконання своїх обов'язків негайно після прийняття рішення про її призначення. Термін повноважень тимчасової адміністрації не може перевищувати одного року з дня її призначення. Для системоутворюючих банків НБУ має право продовжувати дію тимчасової адміністрації на термін до одного року.

Тимчасовим адміністратором може бути:

- юридична особа, яка здійснює професійну діяльність щодо тимчасової адміністрації та/або ліквідації банків, щодо надання аудиторських, юридичних або консультаційних послуг і має не менше трьох працівників із сертифікатом Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та/або ліквідації банку;

- незалежний експерт (за договором);

- службовець Національного банку України.

До участі у тимчасовій адміністрації допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку.

З дня призначення тимчасового адміністратора повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку переходять до тимчасового адміністратора. Угоди, укладені керівниками банку після призначення тимчасового адміністратора, є недійсними з моменту укладення.

Негайними діями тимчасового адміністратора є забезпечення збереження активів та документації банку, а також активів та документації афілійованих осіб, в яких банк має участь, що перевищує 50 відсотків. Протягом одного місяця з дня призначення тимчасовий адміністратор зобов'язаний провести інвентаризацію банківських активів і пасивів та скласти баланс.

Для здійснення своїх зобов'язань, тимчасовий адміністратор має такі права:

- 1) продовжувати або припиняти будь-які операції банку;
- 2) виконувати будь-які дії, рішення від імені банку;
- 3) розривати в порядку, встановленому законодавством України, будь-які угоди за участю банку, які, на думку тимчасового адміністратора, є збитковими чи непотрібними для банку;
- 4) заявляти майнові позови у судові органи;
- 5) звертатися до судових органів із заявами про винесення рішення, відповідно до якого боржник банку має надати інформацію про свої активи;
- 6) залучати до роботи в тимчасовій адміністрації будь-якого службовця, експерта, консультанта, а також доручати керівникам банку вчинення дій щодо надання необхідної допомоги тимчасовій адміністрації. Тимчасовий адміністратор має право відсторонити таких осіб від виконання обов'язків у будь-який час;
- 7) з додержанням вимог законодавства України про працю звільнити чи перевести на іншу посаду будь-кого з керівників чи службовців банку, переглянути їх службові обов'язки, змінити розмір їх заробітної плати;

- 8) зупинити розподіл капіталу банку чи виплату дивідендів у будь-якій формі;
- 9) продати такі активи і повернути такі пасиви банку, які повинні бути відповідно продані або повернені з метою збереження чи підвищення платоспроможності банку або захисту вкладників та кредиторів банку;
- 10) за згодою НБУ організувати продаж чи реорганізацію банку.

Тимчасовий адміністратор зобов'язаний отримати дозвіл Національного банку України для продажу активів банку, балансова вартість яких перевищує розмір, встановлений НБУ.

При виконанні своїх обов'язків тимчасовий адміністратор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку України.

З метою створення сприятливих умов для відновлення фінансового стану банку Національний банк України має право введення мораторію на задоволення вимог кредиторів під час здійснення тимчасової адміністрації, але на строк не більше шести місяців. Мораторій на задоволення вимог кредиторів поширюється на зобов'язання, строки виконання яких настали до призначення тимчасової адміністрації.

Протягом дії мораторію:

- 1) забороняється стягнення на підставі виконавчих документів та інших документів, за якими здійснюється стягнення відповідно до законодавства України;
- 2) не нараховуються неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Мораторій не поширюється на обслуговування поточних операцій, здійснюваних тимчасовим адміністратором, на вимоги щодо виплати заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли у зв'язку із зобов'язаннями банку під час здійснення його тимчасової адміністрації.

Після закінчення дії мораторію неустойка (штраф, пеня), а також суми завданих збитків, які банк був зобов'язаний сплатити кредиторам за грошовими зобов'язаннями та зобов'язаннями щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), можуть бути заявлені до сплати в розмірах, які існували на дату введення мораторію.

Тимчасовий адміністратор може звертатися до суду з вимогою визнання угод недійсними, якщо за цими угодами здійснено:

- 1) платіж чи операцію з майном (вчинені протягом шести місяців до призначення тимчасового адміністратора) з метою надання пільг окремим кредиторам банку;

2) будь-яку операцію із пов'язаною особою банку, яка була здійснена протягом одного року до моменту призначення тимчасового адміністратора, якщо така операція не відповідає вимогам законодавства України або загрожує інтересам вкладників і кредиторів банку;

3) господарські операції, де оплата значно перевищувала реальну вартість товарів, послуг, іншого майна, отриманого банком, вчинені протягом трьох років до призначення тимчасового адміністратора;

4) будь-які операції з майном на безоплатній основі, вчинені протягом трьох років до призначення тимчасового адміністратора;

5) будь-які дії, що мають на меті утримання майна від кредиторів, чи інше порушення їх прав, вчинені за три роки до призначення тимчасового адміністратора;

6) будь-які господарські операції, засновані на наданні підроблених документів чи шахрайстві.

При зверненні до суду тимчасовий адміністратор не сплачує державного мита.

Протягом одного місяця з дня призначення тимчасовий адміністратор подає Національному банку України попередній письмовий звіт. Звіт має відображати фінансовий стан банку (баланс, звіт про прибутки та збитки, розшифровки окремих статей балансу), можливість фінансового оздоровлення банку та оцінку його вартості у разі ліквідації. Звіт також має включати:

1) загальні відомості щодо відповідності діяльності банку вимогам законів та нормативно-правових актів Національного банку України і висновки щодо можливості припинення діяльності тимчасового адміністратора та поновлення повноважень загальних зборів, спостережної ради банку і правління (ради директорів) банку;

2) деталізований план заходів щодо стабілізації та приведення у відповідність з вимогами законодавства та нормативно-правових актів НБУ діяльності банку;

3) загальний план продажу банку або частини його активів і майна з метою виконання зобов'язань;

4) рекомендації з приводу реорганізації банку або відкликання банківської ліцензії та ліквідації.

Тимчасовий адміністратор подає НБУ періодичні звіти стосовно своєї діяльності у строки, визначені Національним банком України. Протягом двох тижнів з моменту отримання звіту тимчасового адміністратора Національний банк України приймає рішення про застосування чи відхилення рекомендацій тимчасового адміністратора. У разі, якщо НБУ погоджується з рекомендаціями тимчасового адміністратора щодо фінансового оздоровлення, продажу чи реорганізації банку, вноситься рі-

шення про виконання плану тимчасового адміністратора. У іншому разі Національний банк України відкликає банківську ліцензію та здійснює ліквідацію банку.

11.3.6. ОСОБЛИВОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Рішення про ліквідацію банку приймається у разі невиконання банком програми фінансового оздоровлення або у випадку порушення банком законодавства чи нормативних актів НБУ, що призвело до значної втрати активів або доходів, та/або неплатоспроможності банку, та/або заподіяння істотної шкоди інтересам клієнтів, або приховування будь-яких рахунків, інших документів чи активів, або невиконання вимог НБУ щодо розроблення програми фінансового оздоровлення.

Рішення про ліквідацію комерційного банку приймається Правлінням НБУ та оформлюється відповідною постановою. Цією постановою також відкликається ліцензія на право здійснення всіх банківських операцій, а також припиняються повноваження Правління (Ради директорів), Ради банку і загальних зборів комерційного банку. Копія постанови надсилається комерційному банку в день її прийняття, а також повідомляється всім банкам України.

З дня прийняття рішення про ліквідацію комерційного банку припиняється нарахування пені та відсотків з усіх видів заборгованості банку та штрафів, нарахованих за результатами перевірок, здійснених НБУ, місцевими державними податковими адміністраціями тощо, а також за активними та пасивними операціями, у тому числі за депозитами; припиняється нарахування процентів банками-кореспондентами за міжбанківськими кредитами, наданими ними банку. Керівник територіального управління НБУ, в якому відкритий кореспондентський рахунок банку, не пізніше наступного дня після прийняття відповідного рішення припиняє усі активні операції за кореспондентськими (субкореспондентськими) рахунками як у національній, так і в іноземній валютах і закриває рахунок, а замість нього, для забезпечення виконання ліквідатором своїх повноважень, відкриває накопичувальний рахунок, на який зараховуються кошти банку і надходження на його адресу та з якого проводяться розрахунки з кредиторами.

Ліквідація комерційного банку проводиться ліквідаційною комісією, яка створюється відповідним територіальним управлінням НБУ не пізніше п'яти робочих днів з моменту отримання постанови Правління НБУ про ліквідацію комерційного банку. Роботою ліквідаційної комісії керує її голова, призначений наказом начальника територіального управління НБУ про створення ліквідаційної комісії. Рішення щодо заміни в разі потреби голови та членів ліквідаційної комісії приймається ним же. Головою та головним бухгал-

тером ліквідаційної комісії не можуть бути кредитори банку, що ліквідується. До складу ліквідаційної комісії можуть входити кредитори, які не є його акціонерами, і представники органів Державної податкової служби за їх згодою. Також ліквідатором банку може бути юридична особа, основною діяльністю якої є надання юридичних чи аудиторських послуг.

У разі прийняття НБУ рішення про ліквідацію комерційного банку, нагляд за діяльністю яких здійснює Управління нагляду за великими банками, ліквідатор (ліквідаційна комісія) призначається постановою Правління НБУ.

Якщо ліквідація банку здійснюватиметься ліквідатором, то територіальне управління НБУ за погодженням із заступником Голови Правління НБУ (куратором системи банківського нагляду) або НБУ в особі заступника Голови Правління НБУ (куратора системи банківського нагляду) за поданням Управління нагляду за великими банками зобов'язані в строк до п'яти робочих днів після дня отримання постанови НБУ про ліквідацію комерційного банку (про призначення ліквідатора) укласти з ліквідатором договір про ліквідацію комерційного банку. У договорі визначаються права та обов'язки сторін щодо забезпечення процедури ліквідації.

Робота ліквідатора оплачується за рахунок банку, що ліквідується, або інших джерел. Кошторис витрат ліквідатора затверджує орган, який його призначив.

Юридична особа, перед призначенням її ліквідатором, зобов'язана надати НБУ інформацію про свої ділові інтереси, зокрема щодо: заборгованості перед банками або володіння майновими правами банків, невиконання будь-яких зобов'язань по відношенню до будь-якого банку за останні п'ять років, володіння майном, яке конкурує з нерухомим майном банку, якщо при ліквідації здійснюватиметься оцінка цього майна, володіння та управління ним, інших інтересів, що можуть зашкодити неупередженому виконанню функцій ліквідатора, інформацію про відсутність конфлікту інтересів з НБУ.

У разі виникнення конфлікту інтересів після призначення ліквідатора останній зобов'язаний вжити заходів щодо усунення конфлікту інтересів та одночасно повідомити про це НБУ, який вирішує питання щодо можливості продовження роботи ліквідатора.

НБУ здійснює контроль за діяльністю ліквідатора, і у разі визнання її такою, що не відповідає встановленим вимогам законодавства та умовам договору, має право його розірвати та призначити нового ліквідатора.

Особи, які залучаються до процедури ліквідації, якщо вони є працівниками НБУ, звільняються за їх згодою від виконання своїх трудових обов'язків із збереженням за ними місця роботи, заробітної плати та всіх виплат, передбачених системою оплати праці за основним місцем роботи, на весь час їх участі у процедурі ліквідації комерційного банку.

З дня свого призначення ліквідатор має повне та виняткове право управляти та контролювати банк, вживати будь-яких заходів для ефективної ліквідації банку та одержання максимальної виручки від продажу активів банку.

При здійсненні заходів щодо проведення ліквідації банку ліквідатор діє в межах наданих повноважень:

- управляє майном банку;
- здійснює інвентаризацію та оцінку майна банку. При визначенні суми, яку можна отримати від продажу активів, ліквідатор зобов'язаний дати оцінку різним пропозиціям з урахуванням ринкової вартості активів;
- визначає ліквідаційну масу та розпоряджається нею;
- проводить роботу щодо стягнення дебіторської заборгованості, у тому числі може подавати позови у судові органи від імені банку;
- виявляє кредиторів та вживає заходів, спрямованих на задоволення їх вимог, зокрема реалізує майно банку;
- вирішує в установленому чинним законодавством порядку питання щодо звільнення працівників банку та призначення спеціалістів для забезпечення діяльності ліквідатора (зокрема: головного бухгалтера, бухгалтера), у разі необхідності може залучати до роботи з ліквідації банку будь-якого експерта, консультанта;
- виплачує в установленому порядку заробітну плату особам, залученим до процедури ліквідації банку;
- складає ліквідаційний баланс і подає його на затвердження територіальному управлінню НБУ;
- приймає документи від банку, що ліквідується, та передає їх до архіву територіального управління НБУ.

Ліквідатору забороняється вчиняти дії, які б свідчили про продовження діяльності банку.

Ліквідатор зобов'язаний протягом трьох днів після свого призначення опублікувати у газеті „Урядовий кур'єр” чи „Голос України” та в одній з місцевих газет за місцезнаходженням банку, що ліквідується, інформацію про початок ліквідації банку, а також вивісити цю інформацію у кожному територіальному підрозділі банку із зазначенням дати та адреси, за якою він приступає до виконання своїх обов'язків. Вимоги кредиторів повинні бути заявлені протягом одного місяця від дня першої публікації в офіційному друкованому органі зазначеного оголошення. Після закінчення вказаного строку заяви кредиторів та вкладників банку не приймаються.

Ліквідатор також надсилає письмові повідомлення вкладникам банку - фізичним особам, вказуючи розмір вкладу згідно з бухгалтерським обліком банку.

Для задоволення вимог кредиторів ліквідатор проводить роботу щодо продажу майна комерційного банку. Рішення про продаж майна приймається ліквідатором і про це оповіщається у засобах масової інформації. Оголошення про аукціон має бути опубліковане, принаймні, у двох загальнодержавних та двох місцевих газетах.

Якщо ніхто не виявив бажання придбати майно банку виставлене на аукціон, а, відтак, його неможливо реалізувати, ліквідатор вирішує з кредиторами питання про передачу їм майна в рахунок задоволення претензійних вимог.

Вимоги кредиторів задовольняються за рахунок коштів банку за такою послідовністю:

- витрати і винагородження ліквідатора згідно із затвердженим кошторисом та договором з Національним банком України;
- витрати НБУ, здійснені з метою забезпечення проведення ліквідації;
- вимоги кредиторів, забезпечені заставою;
- зобов'язання перед працівниками банку з оплати праці, невиконані та накопичені до дня призначення ліквідатора (ліквідаційної комісії);
- вимоги щодо державних і місцевих податків та неподаткових платежів до бюджету і вимоги органів державного страхування та соціального забезпечення;
- вимоги інших кредиторів;
- всі інші вимоги.

Вимоги кожної із наступних категорій задовольняються тільки після повного задоволення вимог попередньої черги. Якщо майна банку виявиться недостатньо для повного задоволення всіх вимог певної черги, наявні кошти розподіляються між кредиторами цієї черги пропорційно сумі їх вимог. Вимоги, не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними. Активи, що залишились після погашення усіх вимог до банку, розподіляються між акціонерами чи учасниками відповідно до кількості належних їм акцій.

Вимоги вкладників - фізичних осіб задовольняються виключно за кошти Спеціального фонду страхування вкладів фізичних осіб, пропорційно розміру вкладу.

Вимоги кредиторів не задовольняються у випадках, якщо майна банку не вистачає для задоволення вимог, вимоги не надійшли протягом встановленого часу (їх може бути задоволено, якщо залишаться вільні кошти/майно після задоволення вимог всіх інших кредиторів), вимоги не визнані ліквідатором, не оскаржені кредитором в установленому порядку або, за запереченням кредитора, прийнято рішення про незадоволення його вимоги.

Після закінчення роботи ліквідатор складає ліквідаційний баланс, який не пізніше 10 днів від дня закінчення строку роботи ліквідатора подається разом з матеріалами про його роботу територіальному управлінні НБУ для розгляду та затвердження.

Рішення про виключення комерційного банку з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж та фінансово-кредитних установ приймає Комісія з питань нагляду і регулювання діяльності банків НБУ.

Після виключення комерційного банку з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж та фінансово-кредитних установ ліквідатор звільняється від будь-яких зобов'язань, пов'язаних з ліквідацією банку.

Ліквідація комерційного банку вважається завершеною, а банк таким, що припинив свою діяльність, з моменту внесення запису про це до Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж та фінансово-кредитних установ.

11.3.7. ФІНАНСОВЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКУ ЗА ПРОЦЕДУРОЮ РЕОРГАНІЗАЦІЇ

Крім процедури ліквідації, для неплатоспроможного банку є можливою реорганізація, що відбувається шляхом: злиття чи приєднання активів і пасивів банку, що реорганізується із банком- правонаступником або поділом чи виокремлення окремих філій та структурних підрозділів.

У зв'язку з цим реорганізацію окремих комерційних банків необхідно розглядати як стратегічний напрям регулювання фінансового стану банківської системи в цілому, забезпечення високого рівня її капіталізації, стабільної роботи платіжної системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників.

Реорганізація, спрямована на консолідацію банків покликана вирішити проблему недостатнього рівня капіталізації банківських установ України. Розукрупнення комерційного банку дозволяє позбавитись йому окремих збиткових підрозділів.

Реорганізація комерційного банку відбувається за рішенням його вищого органу, яке може бути прийнято як з власної ініціативи, так і за вимогою, яке може бути прийнято як з власної ініціативи, так і за вимогою в зв'язку із застосуванням санкцій за порушення банківського законодавства.

До загальних передумов реорганізації комерційних банків відносять такі [91, с.357]:

- банк- правонаступник зобов'язаний виконувати вимоги щодо формування статутного фонду, додержуватися економічних нормативів, не мати збитків і його фінансовий стан не повинен загрожувати інтересам вкладників і кредиторів;

- реорганізація комерційного банку не повинна призвести до збиткової діяльності банку- правонаступника, порушення ним вимог НБУ стосовно формування статутного фонду, економічних нормативів, виникнення ситуації, що загрожує інтересам вкладників і кредиторів;

- реорганізація не повинна призвести до перешкод у забезпеченні права клієнта вільно вибирати банк.

Реорганізація комерційних банків, спрямована на їх консолідацію передбачає злиття чи приєднання активів і пасивів банку, що реорганізується із банком- правонаступником. Така операція може бути здійснена лише з попередньої згоди НБУ. Для одержання такої згоди зі спільним клопотанням до відповідного регіонального управління НБУ звертаються:

- у випадку приєднання – банк, що реорганізується, і банк- правонаступник;
- у випадку злиття – банки, що реорганізується, і засновники банку- правонаступника.

Злиття має місце тоді, коли два або більше комерційні банки об'єднуються в один новий і при цьому припиняють своє існування.

Приєднання — це форма реорганізації, за якою один комерційний банк включається до складу іншого банку, що продовжує існувати й далі, але вже в більшому масштабі. Банк, що реорганізується, виключається з реєстрації та закриваються відповідні кореспондентський та субкореспондентський рахунки і номер МФО.

Зворотний процес має місце при поділі та виокремленні,

Поділ означає, що на базі одного комерційного банку виникає два або більше нових, а перший припиняє свою діяльність. При *виокремленні* немає припинення діяльності комерційного банку з його складу лише виділяється новий банк, який наділяється правами юридичної особи. Реорганізація банку відокремленням здійснюється з попередньої згоди НБУ.

Що стосується такої форми реорганізації комерційних банків, як **перетворення**, то вона полягає в тому, що на його основі створюється нова організація, яка має інший профіль, цілі діяльності, структуру тощо, але приймає всі активи і пасиви свого попередника.

Реорганізація банку у процесі його ліквідації. Для цього є необхідною наявність юридичної особи, яка бажає викупити цей банк або приєднати його. Процедура реорганізації коротко визначена у ст. 5.13 положення.

Юридична особа (банк), яка бажає викупити банк у цілому або приєднати його, подає до ліквідатора відповідну заяву. Після закінчення строку, наданого кредиторам для заявлення своїх вимог, ліквідатор може звернутися до відповідного регіонального управління НБУ з обґрунтованими пропозиціями щодо продажу або реорганізації банку шляхом приєднання до іншого банку - юридичної особи.

Продаж або реорганізація банку, що ліквідується, можуть здійснюватися за умови згоди кредиторів, майнові вимоги яких становлять не менше двох третин суми визнаних претензій до банку. Згода кредиторів оформлюється відповідним протоколом зборів кредиторів, при цьому між ліквідатором і зазначеною юридичною особою укладається угода про переведення боргу (угода про умови проведення реорганізації) та здійснюється реструктуризація статутного капіталу.

Вся сукупність майнових прав і зобов'язань переходить до банку- правонаступника, за передатним балансом, що складається на підставі проміжного ліквідаційного балансу.

На підставі висновків територіального управління та відповідного підрозділу системи банківського нагляду і за умови перерахування банком- правонаступником коштів (крім випадків, коли приєднання банку, що ліквідується, не пов'язане з потребою формування ним капіталу в необхідному розмірі) на окремий накопичувальний рахунок, відкритий у відповідному територіальному управлінні НБУ, у необхідному для формування капіталу банку розмірі, комісія з питань нагляду і регулювання діяльності банків НБУ може дати дозвіл на продаж або реорганізацію банку, що ліквідується. У разі реорганізації банку, що ліквідується, шляхом приєднання банк- правонаступник здійснює організаційні заходи згідно з чинним законодавством і нормативними актами НБУ, що регламентують процедуру реорганізації комерційних банків.

Після завершення процедури реорганізації комерційний банк вважається таким, що перестав існувати.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Законодавством про банкрутство України регулюються відносини, пов'язані з банкрутством (вказіть вірні відповіді):

- а) містоутворюючих підприємств;**
- б) особливо небезпечних підприємств;**
- в) комерційних банків;**
- г) сільськогосподарських підприємств.**

2. Додатково учасником провадження у справі про банкрутство містоутворюючих підприємств визнається (вказіть вірні відповіді):

- а) збори акціонерів підприємства;
- б) орган місцевого самоврядування відповідної територіальної громади адміністративно-територіальної одиниці;**
- в) центральні органи виконавчої влади;**
- г) жителі міста – прилеглої території підприємства.

3. Розгляд справи про банкрутство особливо небезпечного підприємства передбачає присутність (вказіть вірні відповіді):

- а) державного органу з питань надзвичайних ситуацій;**
- б) зборів акціонерів підприємства;
- б) органу місцевого самоврядування відповідної територіальної громади адміністративно-територіальної одиниці;**
- в) центральних органів виконавчої влади.**

4. Компетенцію прийняття рішення щодо санації містоутворюючих, особливо небезпечних, сільськогосподарських підприємств окрім комітету кредиторів має:

- а) державний орган з питань надзвичайних ситуацій;
- б) збори акціонерів підприємства;
- б) орган місцевого самоврядування відповідної територіальної громади адміністративно-територіальної одиниці;**
- в) центральні органи виконавчої влади.

5. За критерієм регламентації строків санації, найбільш тривалою ця процедура може бути для (вказіть вірні відповіді):

- а) містоутворюючих підприємств;**
- б) сільськогосподарських підприємств;
- в) особливо небезпечних підприємств;**
- г) банків.

6. Основними діями фінансового оздоровлення підприємств машинобудування у сфері виробництва за результатами аналізу ТАСІС є (вказіть вірні відповіді):

- а) реорганізація виробництва;**
- б) скорочення централізованого технічного обслуговування
- в) модернізація цехової структури;**

г) розробка оригінальної упаковки.

7. Основними діями оздоровлення підприємств, що займаються виробництвом будівельних матеріалів у сфері фінансів за результатами аналізу ТАСІС є (вказіть вірні відповіді):

а) розробка оригінальної упаковки;

б) посилення зв'язків із акціонерами;

в) капіталовкладення в нову продукцію за рахунок власних засобів;

г) створення відділу маркетингу.

8. Перелічить типові причини збитковості вітчизняних фінансово-кредитних установ:

а) дефіцит прибуткових банківських операцій;

б) ризикована валютно-кредитна політика;

в) ...

г) ...

9. Заходи впливу, що застосовуються до комерційних банків Національним банком України при незначному рівні підвищеного ризику та глибини проблем у фінансово-кредитній діяльності комерційного банку мають назву:

а) примусові;

б) не примусові;

в) корегуючі;

г) рекомендаційні.

10. Примусові заходи впливу застосовуються НБУ у разі:

а) якщо комерційні банки та їх установи порушують чинне законодавство, економічні нормативи, порядок, строки та технологію виконання банківських операцій;

б) допускають несанкціоновану емісію;

в) не виконують нормативні акти НБУ;

г) усі відповіді вірні.

11. Система непримусових та примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності й платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до

збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень – це:

- а) санація комерційних підрозділів банку;
- б) реорганізація комерційного банку;
- в) режим фінансового оздоровлення;**
- г) процедура реструктуризації.

12. Доповніть основні напрямки фінансового оздоровлення комерційного банку:

- а) фінансова допомога від акціонерів (учасників) банку;**
- б) поліпшення якості кредитного портфеля;**
- в) ...
- г) ...

13. Контроль за виконанням комерційними банками програми фінансового оздоровлення здійснюється:

- а) центральними органами виконавчої влади;
- б) органом місцевого самоврядування відповідної територіальної громади адміністративно-територіальної одиниці;
- в) територіальним управлінням НБУ;**
- г) управлінням з питань роботи з проблемними банками.**

14. Спеціальним органом для забезпечення управління комерційним банком у стані фінансової скрути, яка створюється та призначається рішенням Правління Національного банку з метою забезпечення схоронності капіталу й активів банку, відновлення платоспроможності та ліквідності, усунення порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану є:

- а) тимчасова адміністрація;**
- б) підрозділ реорганізації комерційного банку;
- в) фінансовий відділ комерційного банку;
- г) правління при НБУ.

15. Мораторії на задоволення вимог кредиторів під час здійснення тимчасової адміністрації комерційного банку вводиться на строк:

- а) три місяці;
- б) не більше шести місяців;**

- в) не більше 10 місяців;
- г) на весь період здійснення тимчасової адміністрації комерційного банку.

16. У разі невиконання банком програми фінансового оздоровлення або у випадку порушення банком законодавства чи нормативних актів НБУ, що призвело до значної втрати активів або доходів, та/або неплатоспроможності банку, та/або заподіяння істотної шкоди інтересам клієнтів, або приховування будь-яких рахунків, тощо приймається рішення про:

- а) санацію комерційних підрозділів банку;
- б) реорганізацію комерційного банку;
- в) введення режиму фінансового оздоровлення;
- г) **ліквідацію банку.**

17. Вимоги вкладників - фізичних осіб задовольняються:

- а) за кошти комерційного банку, що ліквідується;
- б) **за кошти Спеціального фонду страхування вкладів фізичних осіб;**
- в) за рахунок державного бюджету країни;
- г) за рахунок місцевих бюджетів, за місцем знаходження банку, що ліквідується.

18. Реорганізація комерційного банку відбувається шляхом:

- а) **злиття чи приєднання активів і пасивів банку, що реорганізується із банком- правонаступником;**
- б) **поділом чи виокремленням окремих філій та структурних підрозділів;**
- в) зміни організаційно-правового статусу банку;
- г) зміни управлінського складу банку.

19. Реорганізація, спрямована на консолідацію банків покликана вирішити проблему:

- а) **недостатнього рівня капіталізації банківських установ України;**
- б) збитковості окремих підрозділів;
- в) формування фінансово-кредитної політики;
- г) поліпшення якості кредитного портфеля.

20. Розукрупнення комерційного банку дозволяє:

- а) забезпечити необхідний рівень капіталізації банківських установ України;
- б) **позбавитись банку від окремих збиткових підрозділів;**

- в) створити більш гнучку систему управління банком;
- г) забезпечити необхідний рівень диверсифікації своєї діяльності.